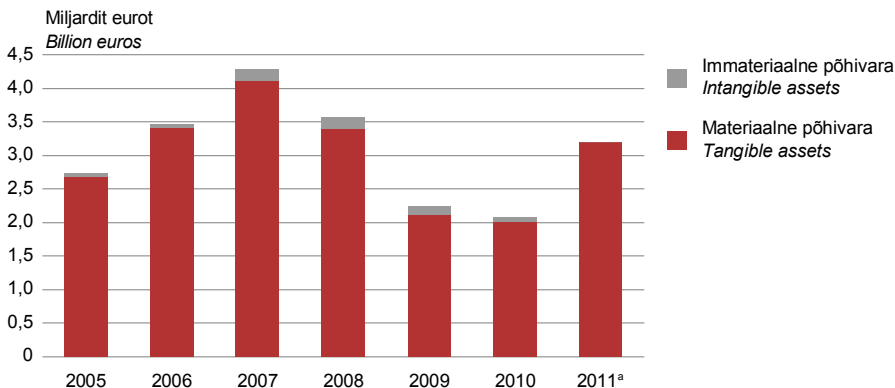

ETTEVÕTLUSSEKTORI INVESTEERINGUD

Merike Sinisaar, Rita Raudjärv, Lilian Bökova
Statistikaamet

Investeering on pikaajaline kapitalimahutus eesmärgiga tulu saada. Investeeringutavaks kapitaliks on enamasti raha, mida saab investeerida seadmetesse, kinnisvarasse, eluskarja, väärtpaberitesse, väärismetallidesse jne. Ettevõtete investeerimisvõimalused sõltuvad nii nende kasumist kui ka pankade laenuvalmidusest. Ka puhaskasumi tulumaksuvaba reinvesteeringu võimalus alates 2000. aastast on ettevõtete investeerimisaktiivsusele kaasa aidanud. Artikkel keskendub ettevõtlussektori investeeringutele aastail 2005–2010. Esitatud on ka 2011. aasta andmeid.

Aastatel 2005–2007 läks Eesti majandusel hästi: jõudsalt kasvasid ettevõtete müügitulu, puhaskasum ja investeeringud. Sellele aitasid kaasa soodsad intressid ning suurenev optimism tuleviku suhtes. Märkimisväärne osa investeeringute kasvust tuli kinnisvara – nii äri- kui ka tootmisotstarbelise – soetamise ja kinnisvara teenindavate tegevusalade arvelt. Kui majanduselu üldseisund 2007. aasta keskel muutus, hakkasid kõigepealt vähenema elanike eluasemeinvesteeringud ning seejärel ka ettevõtete investeeringud. 2008. aasta teisest poolest alanud majanduskliima jahenemine vähendas investeerimisaktiivsust peaaegu kõigil tegevusaladel. 2009. aastal süvenes ettevõtlussektori madalseis ja investeerimisvõimalused kahanesisid veelgi. 2009. aastal investeerisid ettevõtteid põhivarasse 2,2 miljardit eurot, mis on 37% vähem kui aasta varem ja ligi poole vähem kui rekordilisel 2007. aastal (joonis 1). Pöördepunktiks sai 2010. aasta viimane kvartal, mil kaks ja pool aastat kestnud investeeringute vähenemine võrdluses eelmise aasta sama perioodiga pöördus taas kasvule. Sellele aitasid kaasa eelkõige ekspordiga seotud töötleva tööstuse ettevõtteid, kellel tekkis võimalus tootmismahu suurendada. Vaatamata sellele, et majanduse üldseisundit iseloomustavad näitajad hakkasid järjekindlalt paranema juba 2009. aasta kevadest alates, jäi investeerimisaktiivsus siiski ka 2010. aastal madalaks ning aasta kokkuvõttes investeeringute kasvu veel ei saavutatud. Samuti ei avaldanud loodetud mõju investeeringute taastumisele 2010. aasta varasügisel tehtud lõplik otsus euro kasutuselevõtu kohta, sest enamikus majandussektorites olid tootmisvõimsused endiselt alaraken datud ja polnud vajadust investeerida. 2011. aastal soodustas investeeringute kasvu eelnenud aastal kulude range kokkuhoiupoliitika tulemusel teenitud suurem puhaskasum, paranev majanduskliima, positiivsed ootused tuleviku suhtes (euro kasutuselevõtt). Seejuures tuleks kasvu hindamisel arvestada ka tugeva baasiefektiga ehk 2010. aasta investeeringute madala tasemega. Esialgsetel andmetel suurenesid ettevõtlussektori investeeringud 2011. aastal varasema aastaga võrreldes ligi poole võrra. Investeeringud on kasvanud ka 2012. aasta esimesel poolel. Varasemaga võrreldes on suhteliselt enam investeeritud masinatesse ja seadmetesse, mis on vajalikud kõrgema lisandväärtusega tootmiseks, ning vähem hoonetesse.

Joonis 1. Ettevõtete investeeringud põhivarasse, 2005–2011*Figure 1. Enterprises' investments in fixed assets, 2005–2011*

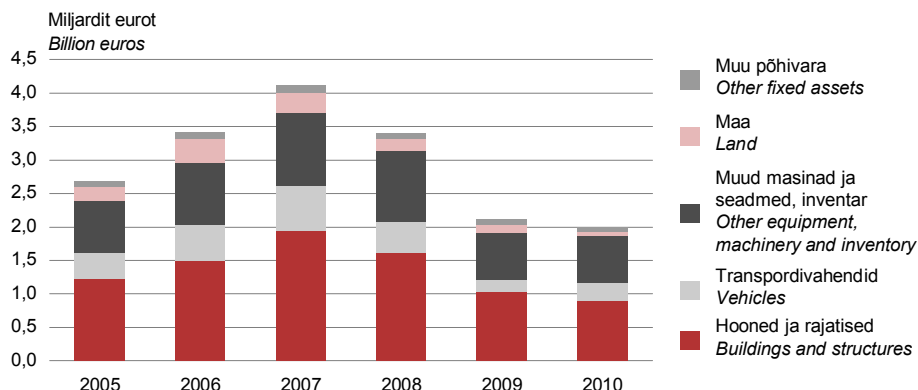
^a Esialgsed andmed

^a Preliminary data

Investeeringud põhivarasse jagunevad materiaalseks ja immateriaalseks. Viimaste osatähtsus ettevõtlussektori koguinvesteeringutes on püsinud vaadeldaval perioodil 2–6% piires, olles kõrgeim (6%) 2009. aastal. Investeeringute põhiliseks eesmärgiks on arvutitarkvara soetamine ja firmaväärtus. Tegevusalati on suuremad investeeringud info ja side ning töötleva tööstuse ettevõtte. Kuna immateriaalsete investeeringute osatähtsus ettevõtlussektori koguinvesteeringutes on marginaalne, siis keskendub edasine analüüs vaid investeeringutele materiaalsesse põhivarasse.

Investeeringud reageerivad majanduse üldseisundi muutustele kiiresti. Kogu vaadeldava perioodi ulatuses on enim vahendeid suunatud hoonete ja rajatiste ehitamise ning rekonstrueerimise. Vastav osatähtsus kõigis investeeringutes oli kõrgeim 2009. aastal, ulatudes 41%-ni. Suuremaid investeeringuid tehakse veel masinate ja seadmete soetamiseks. Ülejäänud põhivara liikidesse investeerisid ettevõtte rohkem hoonete, transpordivahendite ja maa soetamiseks. 2009. aastal moodustas nende investeeringute vähenemine investeeringute kogulangusest ligikaudu poole. Kinnisvaraga seotud investeeringud (ehitamine ning rekonstrueerimine ja maa ostmise) vähenesid jätkuvalt ka 2010. aastal. Aasta teisel poolel alanud investeeringute kasvu tagasid aga eelkõige suurenenud investeeringud transpordivahenditesse: nende osatähtsus ettevõtete koguinvesteeringutes kasvas varasema aastaga võrreldes 8%-lt 14%-le. Samuti suurenesid investeeringud hoonete soetamiseks. Investeeringud seadmetesse jäid eelnenud aasta tasemele, ligi poole vähem investeeriti maasse (joonis 2).

Joonis 2. Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse põhivara liigi järgi, 2005–2010
 Figure 2. Enterprises' investments in tangible assets by type of fixed assets, 2005–2010

Ligi poole ettevõtlussektori 2010. aasta koguinvesteeringutest tegid kolme tegevusala – töötleva tööstuse, veonduse ja laonduse ning energeetika – ettevõtted. Töötleva tööstuse investeeringute ligi 20% kasvu aluseks on peamiselt puidu-, elektroonika- ja toiduainetööstuse suurenenud investeeringud masinatesse ja seadmetesse. Kuigi veonduses ja laonduses investeeringud aastases võrdluses veidi vähenesid, andsid just selle tegevusala ettevõtted ligi poole ettevõtlussektori transpordinvesteeringute kasvust. Sektori koguinvesteeringutes kasvaski peaaegu ainsana see investeeringuliik. Enim ehk ligi kaks korda kasvasid haldus- ja abitegevuse ning majutuse ja tootlustusega tegelevate ettevõtete investeeringud, kusjuures kasvasid peaaegu kõik investeeringuliigid.

Kõige valutumalt elasid majanduslanguse perioodi üle energeetika ja veevarustuse tegevusalad. Ka nendel tuli ette aastaid, mil investeeringud võrdluses eelmise aastaga vähenesid, kuid see vähenemine oli keskmisest väiksem.

Kõige raskem oli ehitajatel. Selle tegevusala investeeringud vähenesid sel perioodil üle nelja korra.

Kui võrrelda kolme põhilise majandussektori investeeringuid, siis vaadeldaval perioodil olulist muutust ei ole toimunud. Nii 2005. kui ka 2010. aastal tehti tertsiaarsektoris^c üle poole ettevõtlussektori koguinvesteeringutest. Primaar-^a ja sekundaarsektori^b osa jäi vastavalt 7% ja 40% piiridesse. Kõikide majandussektorite ettevõtted investeerisid põhiliselt masinatesse ja seadmetesse ning ehitamisse ja rekonstrueerimisse. Peale selle suurenesid primaarsektoris kahel viimasel aastal hüppeliselt investeeringud bioloogilistesse varadesse. Sekundaarsektori investeeringud muudesse põhivara liikidesse on marginaalsed ja nende osatähtsus on olnud vaadeldaval perioodil üsna püsiv. Tertsiaarsektorile on iseloomulik, et investeeritakse rohkem transpordivahenditesse, vastav osatähtsus ulatub ligi viiendikuni selle sektori koguinvesteeringutes.

Ettevõtte suurust hinnatakse põhiliselt tööga hõivatud isikute arvu järgi. Ettevõtlussektori suurimad investeerijad on alla 10 ning vähemalt 100 hõivatuga ettevõtted (joonis 3). Esimesed lihtsalt seetõttu, et neid on väga palju (ligi 90% ettevõtete koguarvust). Nende kahe ettevõtete rühma arvele langes 2010. aastal vastavalt 36% ja 33% kogu ettevõtlussektori investeeringutest. Kuigi vaadeldavasse perioodi mahuvad nii majanduskasvu kui ka -languse aastad, jaotuvad investeeringud ettevõtte suuruse järgi suhteliselt stabiilselt. Kui vaadata, kuhu eri suurusega ettevõtted investeerivad, joonistub välja järgmine muster: kõik investeerivad peamiselt hoonetesse ning masinatesse ja seadmetesse. Mida väiksem ettevõtte, seda rohkem

^a Primaarsektor – põllumajandus, jahindus, metsamajandus, kalandus.

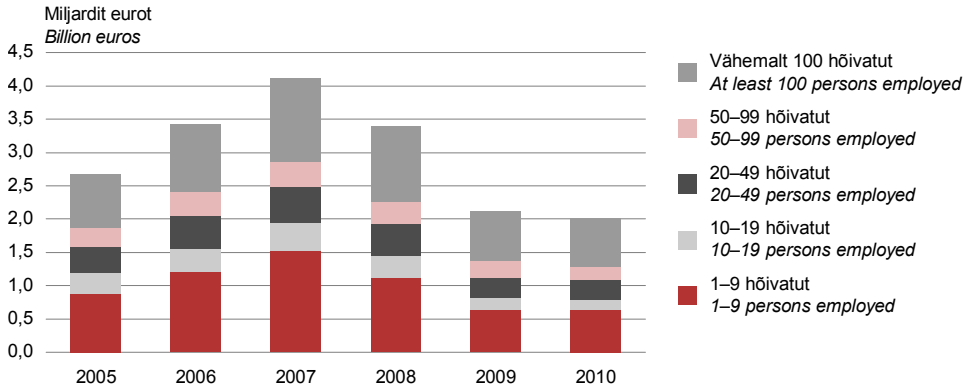
^b Sekundaarsektor – mäetööstus, töötlev tööstus, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus, ehitus.

^c Tertsiaarsektor – kaubandus, teenindus jms

investeeringutakse hoonetesse ja vähem masinatesse ja seadmetesse. Suurematel ettevõtetel on aga vastupidi: enam kui 100 hõivatuga ettevõtted investeerivad rohkem masinatesse ja seadmetesse. See näitab, et suurtes ettevõtetes ollakse enam orienteeritud tehnoloogilise suutlikkuse tõstmisele. Transpordivahendites investeerivad usinamalt 10–19 hõivatuga ettevõtted ja maasse 1–9 hõivatuga ettevõtted (arendajad). Investeeringud arvutitesse ja arvutisüsteemidesse on igas suuruses ettevõtetes väikesed, jäädes osatähtsusest koguinvesteeringutes vahemikku 1–3%.

Joonis 3. Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse ettevõtte suuruse järgi, 2005–2010

Figure 3. Enterprises' investments in tangible assets by enterprise size class, 2005–2010

2010. aastal investeeris iga ettevõtte põhivarasse keskmiselt 34 000 eurot – varasema aastaga võrreldes ligi kümnendiku võrra vähem (joonis 4). Tegevusalati teevad keskmisest suuremaid investeeringuid energeetika-, veevarustus- ja mäetööstusettevõtted. Nende tegevusalade ettevõtete keskmine investeering ületas 2010. aastal ettevõtlussektori keskmist vastavalt 36, 11 ja 7 korda. Kõige vähem saavad endale lubada muude teenindavate tegevusalade ettevõtted, kelle investeeringud ettevõtte kohta ulatusid tunamullu keskmiselt vaid 3100 euroni (tabel 1).

Joonis 4. Keskmine investeering ettevõtte kohta, 2005–2010

Figure 4. Average investment per enterprise, 2005–2010

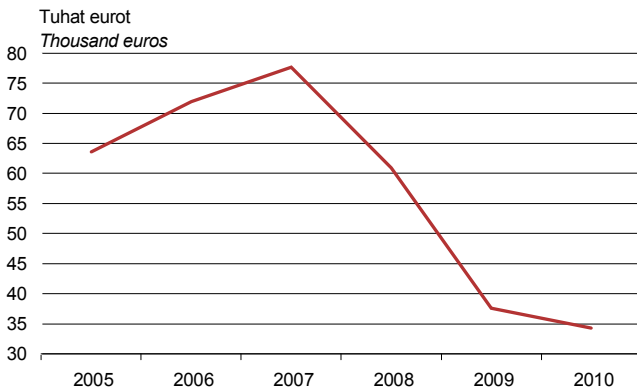

Table 1. Ettevõtete investeeringud tegevusala järgi, 2005, 2007–2010
Table 1. Enterprises' investments by economic activity, 2005, 2007–2010

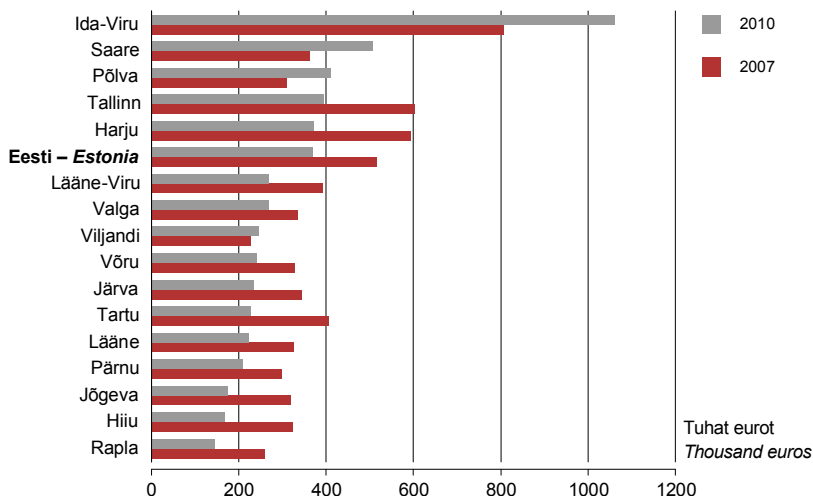
Näitaja	2005	2007	2008	2009	2010	Indicator
Ettevõtete arv	42 225	53 012	55 653	56 095	58 347	Number of enterprises
Hõivatute arv	436 536	484 926	476 885	417 281	400 127	Number of persons employed
Investeeringud kokku, tuhat eurot	2 736 929	4 293 682	3 563 665	2 240 010	2 073 301	Investments total, thousand euros
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, tuhat eurot	2 683 392	4 116 861	3 393 499	2 110 643	2 001 792	Investments in tangible assets, thousand euros
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	177 653	215 200	263 061	114 518	151 600	Agriculture, forestry and fishing
Mäetööstus	30 197	55 210	41 481	34 245	34 416	Mining and quarrying
Töötlev tööstus	494 024	652 822	514 122	300 070	358 029	Manufacturing
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	230 635	218 772	327 411	410 871	271 376	Electricity, gas, steam and air conditioning supply
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	70 689	104 085	139 614	123 489	103 675	Water supply; sewerage; waste management and remediation activities
Ehitus	249 036	537 301	259 713	128 185	110 596	Construction
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	360 694	588 067	381 031	199 088	185 685	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
Veondus ja laondus	396 986	584 332	563 139	296 141	277 883	Transportation and storage
Majutus ja toitlustus	42 460	51 319	56 529	18 382	35 907	Accommodation and food service activities
Info ja side	65 655	134 169	118 592	77 624	85 659	Information and communication
Kinnisvaraalane tegevus	379 266	612 205	457 578	241 095	219 731	Real estate activities
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	63 336	115 213	148 642	97 124	73 905	Professional, scientific and technical activities
Haldus- ja abitegevused	62 188	156 882	74 101	31 515	66 238	Administrative and support service activities
Haridus	3 482	5 053	3 469	3 519	4 521	Education
Tervishoid ja sotsiaaltoetused	12 007	24 933	18 473	8 502	8 422	Human health and social work activities
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	35 710	43 801	17 593	21 335	9 552	Arts, entertainment and recreation
Muud teenindavad tegevused	9 373	17 496	8 951	4 940	4 598	Other service activities
Investeeringud immateriaalsesse põhivarasse, tuhat eurot	53 537	176 822	170 166	129 367	71 509	Investments in intangible assets, thousand euros

Üle poole ettevõtlussektori investeeringutest materiaalsesse põhivarasse teevad 20 ja enama hõivatuga ettevõtted. Investeeringute jaotust maakonniti analüüsid on kasutatud ainult nende ettevõtete andmeid. Aastatel 2005–2010 on peaaegu kõikide maakondade ettevõtete kaheks esimeseks valikuks olnud investeerida ehitistesse ning masinatesse ja seadmetesse. Hiiu ja Võru maakonna ettevõtted on keskmisest rohkem investeerinud transpordivahenditesse ning Jõgeva ja Viljandi maakonna ettevõtted maasse. 2009. aastal kasvasid hüppeliselt investeeringud bioloogilistesse varudesse: eelmise aasta halvast majandusolukorrast (2008. aasta Venemaa blokaad Eesti põllumajandustoodangule, kõrged tollimaksud) oli välja tulnud. Enam kui poole sellest kasvust andsid Järva ja Lääne maakonna ettevõtted. Aastatel 2005–2010 on enim investeerinud Harju ja Ida-Viru maakonna ettevõtted, kõige vähem aga Hiiu, Põlva ja Rapla maakonna ettevõtted.

Kui võtta arvesse maakonnas asuvate ettevõtete arvu, on keskmine investeering ettevõtte kohta konkurentsivõime suurem Ida-Viru maakonnas (joonis 5). Sealsete ettevõtete investeeringud ulatusid 2010. aastal 1 062 000 euroni ja ületasid ligi kolm korda kõikide maakondade keskmist. Ligi 70% Ida-Viru maakonna ettevõtete investeeringutest tehti hoonete ja rajatiste rekonstrueerimiseks. Keskmisest suuremad on ettevõtte kohta tehtavad investeeringud veel Saare, Põlva ja Harju maakonnas. Sealjuures on Saare ka ainus maakond, kus majanduse keerdkäikudele vaatamata on investeeringud ettevõtte kohta aasta-aastalt kasvanud. Kõige väiksemad on Rapla maakonnas asuvate ettevõtete investeeringud.

Joonis 5. Keskmine materiaalse põhivara investeering ettevõtte^a kohta maakondades ja Tallinnas, 2007 ja 2010

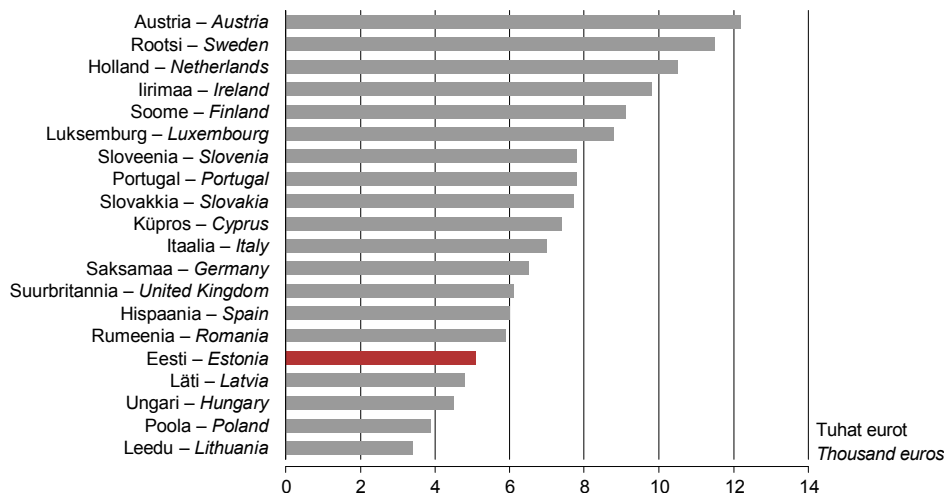
Figure 5. Average investment in tangible assets per enterprise^a in counties and in Tallinn city, 2007 and 2010

^a 20 ja enam hõivatut

^a 20 or more persons employed

Euroopaga võrreldes on Eesti mahajäämus investeeringutes ilmne. Üks investeeringuid iseloomustavatest näitajatest on ettevõtlussektori investeeringud hõivatu kohta. Kuigi värskemad andmed jäävad 2009. aastasse, on huvitav jälgida, kuidas Euroopa Liidu riikide ettevõtted suutsid majanduslanguse aastatel investeerida. Selline riikide järjestus, nagu näha joonisel 6, on püsinud aastate jooksul enam-vähem ühesugusena ning 2009. aasta majanduslangus selles järjestuses olulisi muudatusi ei teinud. Eesti asub selles järjestuses 5000 euroga hõivatu kohta tagasihoidlikul kohal. Meist tahapoole jäävad vaid meie lõunanaabrid ning Ungari ja Poola. Põhjannaabrid seevastu leiame suurimate investeerijate seast. Soome ettevõtete investeeringud hõivatu kohta ületavad Eesti sama näitajat 1,7 ja Rootsi investeeringud 2,2 korda. Majanduskriis avaldas mõju investeeringute mahule kogu Euroopas. Võrreldes 2008. aastaga vähenesid investeeringud hõivatu kohta kõigis joonisel kajastatud riikides – neist enim Lätis ja Leedus.

Joonis 6. Euroopa Liidu riikide ettevõtete investeeringud hõivatu kohta, 2009^a
Figure 6. Enterprises' investments per person employed in European Union countries, 2009^a

^a Jooniselt puuduvad Euroopa Liidu riigid, kelle andmed ei ole andmebaasis avaldatud.

^a The figure does not include European Union countries whose data have not been published in the database.

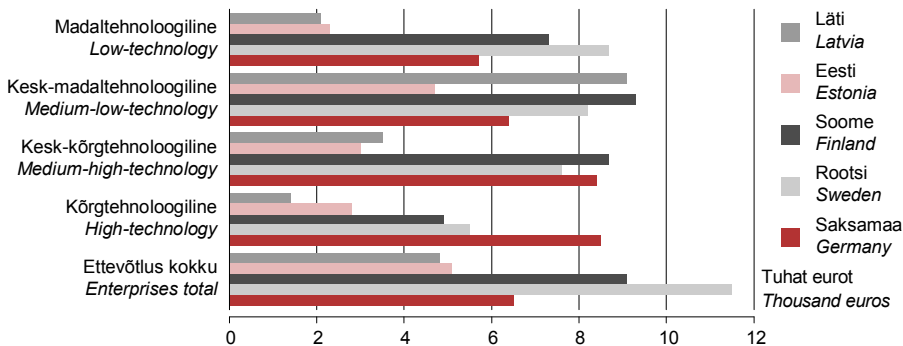
Allikas/Source: Eurostat

Jätkusuutlik ja kiire tootlikkuse kasv saab tugineda teadmistemahukale tootmisele, mille toodang konkureerib rahvusvahelistel lõpptoodanguturgudel. Seega on ettevõtluse arengu seisukohalt eriti olulised investeeringud, mis on suunatud kaasaegsete tehnoloogiliste, eriti infotehnoloogiliste, lahenduste kasutamisele nii traditsiooniliste tööstusharude, kui ka erinevate teenuste valdkonnas. Vaatleme lähemalt töötleva tööstuse ettevõtete investeeringuid tehnoloogilise taseme järgi ning võrdleme Eestit Euroopa juhtiva tööstusriigi Saksamaa ja lähiriikidega. Vaadeldavaks aastaks on 2009. See oli küll kõige sügavama majanduskriisi aasta, kuid kriis mõjutas Euroopa riike investeeringute seisukohalt enam-vähem võrdselt. Euroopas jaotatakse töötlev tööstus tehnoloogilise taseme järgi neljaks sektoriks: kõrgtehnoloogia, kesk-kõrgtehnoloogia, keskmadaltehnoloogia ja madaltehnoloogia sektor. Kõrgtehnoloogiline töötlev tööstus hõlmab farmaatsiatoodete ja ravimipreparaatide, arvutite ja elektroonikatoodete ning õhusõidukite tootmist. Kesk-kõrgtehnoloogiline töötlev tööstus hõlmab keemiatoodete, relva- ja laskemoona, elektriseadmete, masinate ja seadmete, mootorsõidukite ja muude transpordivahendite ning meditsiiniinstrumentide tootmist. Kesk-madaltehnoloogiline töötlev tööstus hõlmab salvestite paljundust, põlevkivitoodete, kummi- ja plasttoodete, ehitusmaterjali, metalli ja metalltoodete tootmist, laevaehitust ning masinate ja seadmete remonti. Madaltehnoloogiline töötlev tööstus hõlmab toiduainete, jookide, tekstiili, rõivaste, nahk-, puit- ja pabertoodete ning mööbli tootmist.

Võrdluses teiste riikidega paistab Eesti silma investeeringute suhteliselt madala tasemega kõigis tehnoloogilistes rühmades. Veidi parem kui Lätis on olukord kõrgtehnoloogilisse tööstusesse investeerimisel. Teiste võrdluses olevate riikide investeeringutele jäävad Eesti omad tunduvalt alla. Eesti töötlev tööstus on investeerinud enim kesk- ja madaltehnoloogilisse tööstusesse. Kõrgtehnoloogilise töötleva tööstuse sektoris investeeris Eesti 2009. aastal 2800 eurot hõivatu kohta (joonis 7). See oli kolm korda vähem kui Saksamaal ja kaks korda vähem kui Rootsis, kuid kaks korda rohkem kui Lätis. Kesk-kõrgtehnoloogilise töötleva tööstuse sektorisse investeeris Eesti 3000 eurot hõivatu kohta. See oli üle kahe ja poole korra vähem kui Saksamaal, Rootsis ja Soomes, samuti vähem kui Lätis. Kesk-madaltehnoloogilise töötleva tööstuse sektorisse investeeris Eesti 4700 eurot hõivatu kohta. See oli kaks korda vähem kui Soomes ja Lätis, samuti vähem kui Saksamaal ja Rootsis. Madaltehnoloogilise töötleva tööstuse sektorisse investeeris Eesti 2300 eurot hõivatu kohta. See on üle kolme korra vähem kui Rootsis ja Soomes ning sama palju kui Lätis.

Joonis 7. Mõnede Euroopa Liidu riikide töötleva tööstuse ettevõtete investeeringud hõivatu kohta tehnoloogilise taseme järgi, 2009

Figure 7. Manufacturing enterprises' investments per person employed in selected European Union countries by level of technological intensity, 2009

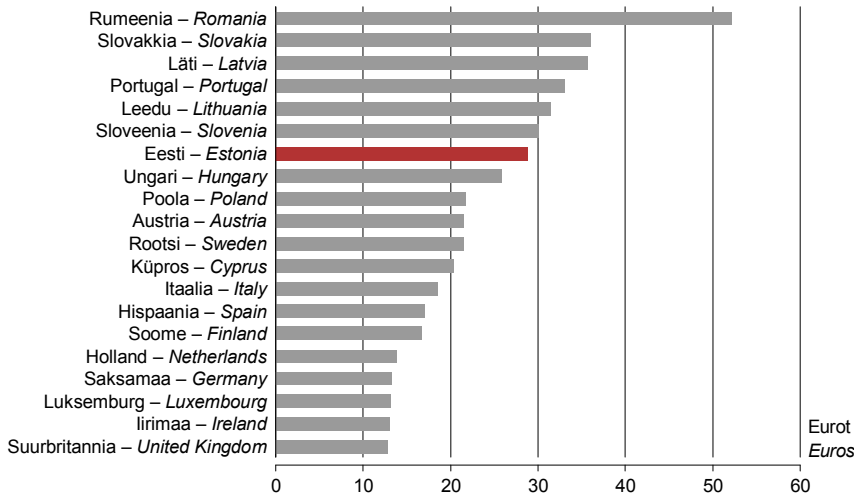

Allikas/Source: Eurostat

Investeeringute tõhususelt, mis näitab, mitu eurot investeeringuid on tehtud ühe euro lisandväärtuse tootmiseks, paistab Eesti silma eelkõige suhteliselt mahukate materiaalsete investeeringutega. Eestis on ühe euro lisandväärtuse tootmiseks investeeritud materiaalsesse põhivarasse 29 eurot (joonis 8). See on üle kahe korra rohkem kui Suurbritannias, Iirimaa ja Saksamaal (kõik investeerisid ligi 13 eurot), kuid vähem kui Lätis ja Leedus (vastavalt 36 ja 31 eurot). Peab märkima, et tehtud investeeringud ei kajastu tingimata sama aasta lisandväärtuses, kuid riikide reastust see tõsiasi oluliselt ei mõjuta.

Joonis 8. Investeeringute tõhusus Euroopa Liidu riikides^a, 2009

Figure 8. Efficiency of investments in European Union countries^a, 2009

^a Jooniselt puuduvad Euroopa Liidu riigid, kelle andmed ei ole andmebaasis avaldatud.

^a The figure does not include European Union countries whose data have not been published in the database.

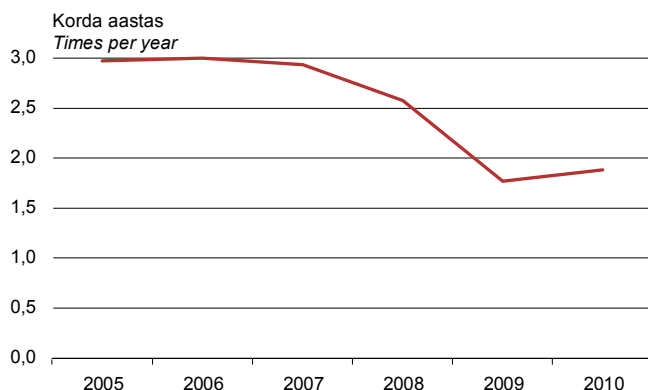
Allikas/Source: Eurostat

Materiaalse põhivara investeeringud on otseselt seotud materiaalse põhivara taseme näitajaga, mis kujuneb kahe protsessi tulemusena – ühelt poolt uute põhivarade lisandumise ja teisalt senise põhivara jääkmaksumuse vähenemise kaudu. Arvestades Eesti asetust investeeringute tõhususe järgi, vaatleme Eesti materiaalse põhivara kasutuse muutust ajas. Põhivarade kasutamist iseloomustatakse materiaalse põhivara käibekordaja abil, mis saadakse müügitulu jagamisel materiaalse põhivara jääkmaksumusega.

Põhivara käibekordaja näitab, kui tõhusalt kasutati põhivarasid müügitulu tekitamisel, ning väljendab, mitu korda käibivad põhivarad aasta jooksul.

Joonis 9. Eesti ettevõtete materiaalse põhivara käibesagedus, 2005–2010

Figure 9. Tangible asset turnover ratio of Estonian enterprises, 2005–2010

Jooniselt 9 selgub, et Eesti ettevõtete materiaalse põhivara käibesagedus on kriisiaastatel tugevasti vähenenud. Materiaalse põhivara käibesageduse vähenemine näitab vabade tootmisvõimsuste olemasolu ning müügi kasvu võimalusi tulevikus. Selleks, et saada ülevaadet ettevõtluse materiaalse põhivara kasutusest, tuleb seda näitajat vaadelda majandusharuti (tabel 2). Kapitalimahukamates harudes on põhivara käibekordaja väiksem ja vähem kapitalimahukates suurem.

Võrreldes materiaalse põhivara kasutust kapitalimahukamates harudes 2010. aastal kriisieelse 2005. aastaga, selgub, et kõige rohkem on see näitaja vähenenud põllumajanduses. Samas teistes kapitalimahukates harudes, nagu mäetööstus, töötlev tööstus, veondus ja laondus, on olukord tunduvalt parem kui 2005. aastal vaatamata ka 2010. aastal kestvale majanduskriisi mõjule. Energeetika valdkonnas on aga materiaalse põhivara kasutus aastatel 2005–2010 tunduvalt paranenud.

Materiaalse põhivara kasutuse ja investeeringute analüüs eraldi näitavad, et Eestis on Euroopaga võrreldes suur investeerimisvajadus ning mahajäämus, samas aga on palju kasutamata tootmisvõimsusi.

Tabel 2. Materiaalse põhivara käibesagedus tegevusala järgi, 2005–2010

Table 2. Tangible asset turnover ratio by economic activity, 2005–2010
(korda aastas – times per year)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Tegevusalad kokku	2,97	3,00	2,93	2,58	1,77	1,88	<i>Economic activities total</i>
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	1,58	1,10	1,12	1,13	0,74	0,60	<i>Agriculture, forestry and fishing</i>
Mäetööstus	2,08	2,04	2,15	2,09	1,65	1,97	<i>Mining and quarrying</i>
Töötlev tööstus	3,15	3,13	3,22	3,00	2,26	2,87	<i>Manufacturing</i>
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0,69	0,69	0,77	0,80	0,70	0,77	<i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i>
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	0,63	0,72	0,66	0,61	0,44	0,49	<i>Water supply; sewerage; waste management and remediation activities</i>
Ehitus	5,12	4,52	4,08	5,02	3,02	3,34	<i>Construction</i>
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	14,60	14,29	13,80	11,70	8,79	10,30	<i>Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles</i>
Veondus ja laondus	1,75	1,94	1,94	1,68	1,39	1,59	<i>Transportation and storage</i>
Majutus ja toitlustus	1,65	1,76	1,62	1,45	1,16	1,11	<i>Accommodation and food service activities</i>
Info ja side	3,74	3,82	4,14	3,61	3,29	3,39	<i>Information and communication</i>
Kinnisvaraalane tegevus	0,30	0,28	0,25	0,20	0,14	0,13	<i>Real estate activities</i>
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	2,90	2,64	2,30	2,17	1,58	1,96	<i>Professional, scientific and technical activities</i>
Haldus- ja abitegevused	1,94	2,83	2,86	2,53	2,53	1,69	<i>Administrative and support service activities</i>
Haridus	4,12	3,15	2,70	3,10	1,98	2,15	<i>Education</i>
Muud teenindavad tegevused	2,96	2,64	2,27	2,29	2,71	1,68	<i>Other service activities</i>

Oluliseks majandusliku arengu allikaks on välismaiste otseinvesteeringute kaasamine riigi majandusse. Välisinvesteeringutega kandub sihtriiki mitte ainult täiendav kapital, vaid ka uuem tehnoloogia ning turundus- ja juhtimisoskused.

Välisotseinvesteeringute all mõistetakse investeeringuid, mis kajastavad rahavooge ja nende jääke eri riikide ettevõtete vahel, kus kapitali päritolu määratakse otsese investori või samasse kontserni kuuluva välismaise ettevõtte järgi. Need on Eesti äriregistris registreeritud äriühingud, mida kontrollivad välisriikides registreeritud juriidilised isikud või eraisikud, kes ei ole Eesti residendid, või välismaiste äriühingute filiaalid. Kontrolli all mõistetakse seda, kui teisele üksusele kuulub üle 50% ettevõtte hääleõiguslikest aktsiatest või osakutest või kui teisel üksusel on muul viisil mõjuvõim ettevõtte tegevus- ja finantspoliitika üle. Kontroll tähendab võimet määrata ettevõtte üldist poliitikat. See võib olla kas üle 50%-line osalus ettevõtte hääleõiguses või seadusest või lepingust tulenev õigus nimetada või tagasi kutsuda enamikku tegevjuhtkonnast

või kõrgema juhtorgani liikmetest. Lõplikku kontrolli omavat üksust ei saa kontrollida ükski teine üksus, see on kontrolliahela viimane lüli. Suurte rahvusvaheliste kontsernide puhul võivad kontrolliahelad olla väga pikad ja keerulised ning hõlmata mitmeid riike.

Eesti ettevõtete investeeringute jaotus on toodud tabelis 3. Kuna ettevõtluse aastastatistika andmed saadakse valikvaatlusega, kus kõikselt uuritakse 20 ja enama hõivatuga ettevõtteid, saab majandusnäitajad esitada vaid nende ettevõtete kohta. Samuti ei ole kaasatud põllumajandus-, jahindus-, metsamajandus- ja kalandusäriühingute andmeid.

Tabelist 3 nähtub, et 2009. aastal, kui kogu majandus oli kõige sügavamas kriisis, vähenesid väliskapitali kontrolli all olevate ettevõtete investeeringud oluliselt vähem kui kodumaiste ettevõtete omad. Samuti on välismaised investeeringud olnud stabiilsemad. 2010. aastal ei saavutatud veel investeeringute kriisieelset taset, kuid kodumaiste investeeringute vähenemine aeglustus oluliselt. Siiski on välismaise kontrolli all olevate ettevõtete investeeringute osatähtsus isegi paari protsendipunkti võrra suurenenud: kui 2008. aastal moodustasid välismaised investeeringud 31% kõigi 20 ja enama hõivatuga ettevõtete investeeringutest, siis 2010.aastal 33%.

Tabel 3. Ettevõtete^a investeeringud materiaalsesse põhivarasse, 2008–2010

Table 3. Enterprises' investments in tangible assets, 2008–2010^a

	Investeeringud, tuhat eurot			Muutus võrreldes eelmise aastaga, %		
	<i>Investments, thousand euros</i>			<i>Change over previous year, %</i>		
	2008	2009	2010	2009	2010	
Ettevõtted kokku	1 835 567	1 229 620	1 135 402	-33	-7,7	<i>Enterprises total</i>
Eesti kapitali kontrolli all	1 256 856	785 444	754 511	-37,5	-3,9	<i>Domestically controlled</i>
Väliskapitali kontrolli all	578 710	444 175	380 891	-23,2	-14,2	<i>Foreign-controlled</i>

^a 20 ja enam hõivatut

^a 20 or more persons employed

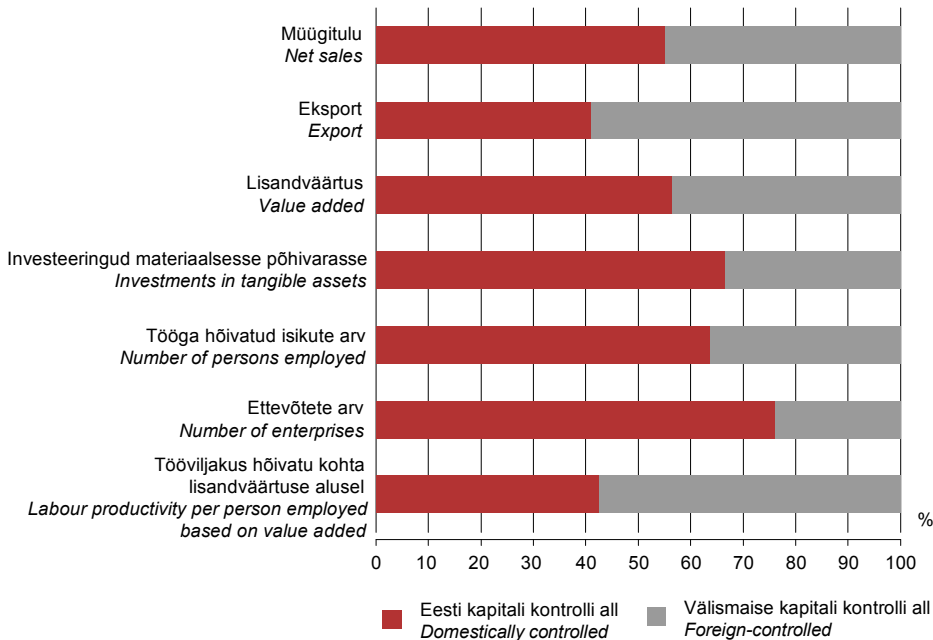
Allikas/Source: Eurostat

Joonisel 10 on toodud olulisemate majandusnäitajate mõju ulatus Eesti kapitali kontrolli all olevates ja väliskapitali kontrolli all olevates ettevõtetes 2010. aasta andmetel.

2010. aastal oli Eesti 20 ja enama hõivatuga ettevõtetest 24% ehk veidi alla veerandi välismaise kontrolli all. Samas tegid need ettevõtted 33% selle ettevõtete rühma investeeringutest ning andsid 44% lisandväärtusest. Enim avaldub välismaise kontrolli all olevate ettevõtete mõju ekspordile orienteerituses: üle poole ekspordist (60%) annavad need ettevõtted. Sageli suudavad välisosalusega firmad toota konkurentsivõimelisemat toodangut kui kodumaisel kapitalil põhinevad ettevõtted, välisinvestoritel on tavaliselt oma emamaal mitmeid kasulikke kontakte, mistõttu hakkab investeeringuid saanud firma tihti ekspordima investori kodumaale: Rootsi osalusega ettevõtte ekspordib Rootsi, Soome kapitaliga firma Soome jne. Jooniselt 10 nähtub selgelt, et tõhusamad on need Eestis asuvad ettevõtted, mida kontrollib väliskapital.

Joonis 10. Eesti ja välismaise kapitali kontrolli all olevate ettevõtete^a osatähtsus ettevõtluses olulisemate majandusnäitajate järgi, 2010

Figure 10. Share of domestically and foreign-controlled enterprises^a in Estonia's business sector by main economic indicators, 2010

^a 20 ja enam hõivatut

^a 20 or more persons employed

Tööviljakus ehk lisandväärtus hõivatu kohta on välismaise kontrolli all olevates ettevõtetes üle kolmandiku kõrgem kui kodumaise kontrolli all olevates ettevõtetes (tabel 4).

Tabel 4. Tööviljakus hõivatu kohta Eesti ja välismaise kapitali kontrolli all olevates ettevõtetes^a, 2008–2010

Table 4. Labour productivity per person employed in domestically and foreign-controlled enterprises^a in Estonia, 2008–2010

(tuhat eurot – thousand euros)

	Ettevõtted kokku Enterprises total	Eesti kapitali kontrolli all Domestically controlled	Välismaise kapitali kontrolli all Foreign-controlled
2008	20,6	18,7	24,2
2009	19,7	18,2	22,8
2010	22,4	19,8	26,9

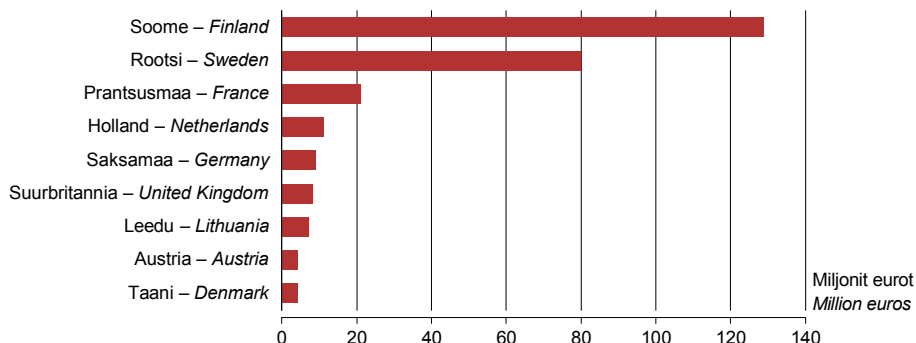
^a 20 ja enama hõivatut

^a 20 or more persons employed

Enamiku välismaistest otseinvesteeringutest materiaalsesse põhivarasse teevad Euroopa Liidu riikide ettevõtted. Investeeringutest ligi poole ehk 47% tegid 2010. aastal Eestisse Soome kontrolli all olevad ettevõtted ning peaaegu 30% Rootsi poolt kontrollitavad ettevõtted. Teiste riikide äriühingute panus jääb tunduvalt väiksemaks (joonis 11).

Joonis 11. Euroopa Liidu riikide kontrolli all olevate Eestis asuvate ettevõtete^a investeeringud materiaalsesse põhivarasse, 2010

Figure 11. Investments in tangible assets by enterprises^a based in Estonia that are under the control of European Union countries, 2010

^a 20 ja enam hõivatut

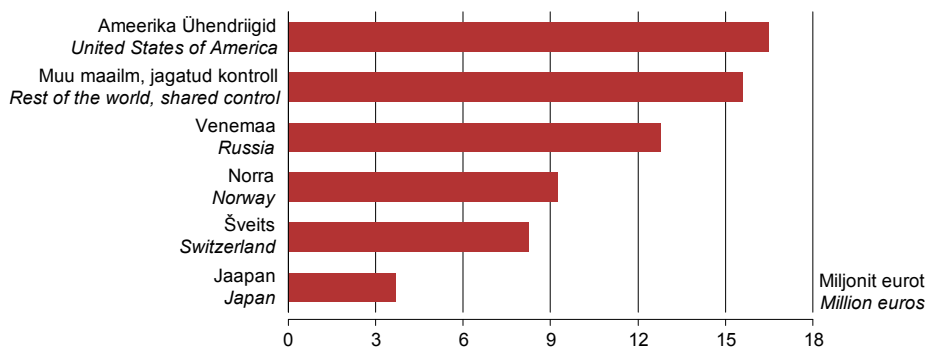
^a 20 or more persons employed

Allikas/Source: Eurostat

Väljaspool Euroopa Liitu asuvate maailma muude riikide kontrolli all olevad ettevõtted investeerisid Eesti ettevõtlusesse küll vähem, kuid investeeringud jaotusid riigiti tunduvalt ühtlasemalt kui Euroopa Liidu riikide puhul. Suure osa investeeringutest tegid muude riikide jagatud kontrolli all olevad ettevõtted. Alati ei ole kontroll koondunud ühe omaniku kätte, vaid on loodud ühissettevõtte, kus kontrolli ei ole ühelgi osanikul: näiteks Eestis tegutsevas osaühingus on hääleõigus jaotatud pooleks Rootsi ja Soome osaniku vahel. Sellised ettevõtted on paigutatud jagatud kontrolliga ettevõtete rühma. Kontroll võib olla jagatud nii Euroopa Liidu riikides kui ka muudes maailma riikides asuvate omanike vahel. Kui kõik omanikud on Euroopa Liidu riikides, siis on ettevõtte paigutatud kategooriasse „Euroopa Liit, jagatud kontroll”. Maailma muude riikide omanike puhul on kasutusel kategooria „Muu maailm, jagatud kontroll”. Nagu jooniselt 12 selgub, investeerisid 2010. aastal muu maailma riikide jagatud kontrolli all olevate ettevõtete kõrval Eesti ettevõtetesse väljaspool Euroopa Liitu asuvatest riikidest enim Ameerika Ühendriikide kontrolli all olevad ettevõtted, järgnesid Venemaa ja Norra ettevõtted.

Joonis 12. Muu maailma riikide kontrolli all olevate Eestis asuvate ettevõtete^a investeeringud materiaalsesse põhivarasse, 2010

Figure 12. Investments in tangible assets by enterprises^a based in Estonia that are under the control of countries from the rest of the world, 2010

^a 20 ja enam hõivatut

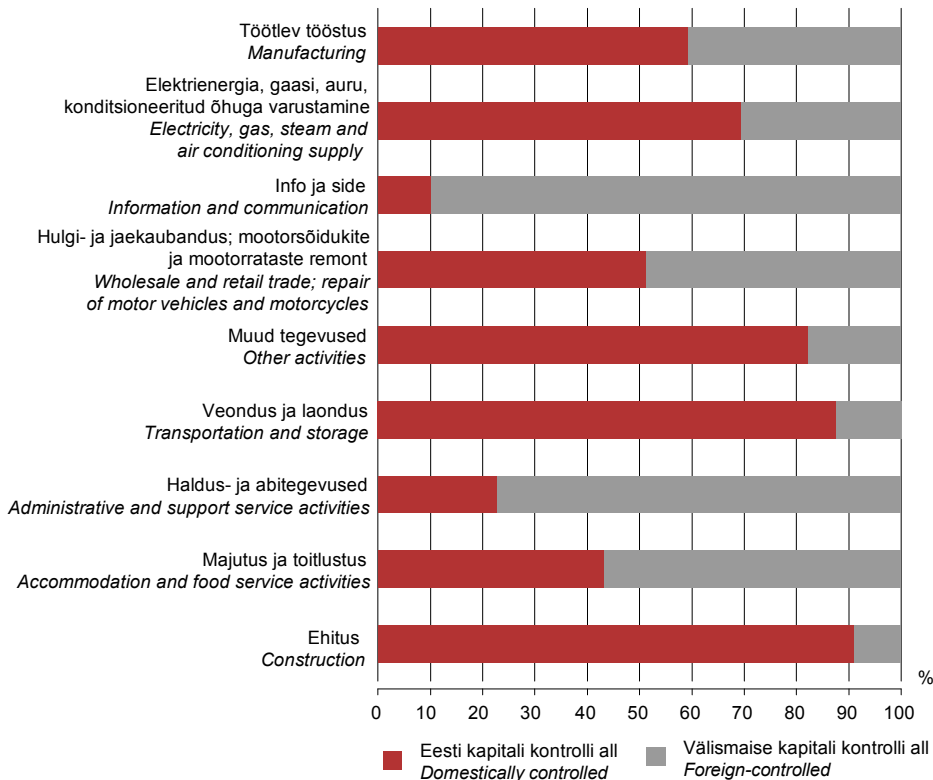
^a 20 or more persons employed

Allikas/Source: Eurostat

Välismaa kontrolli all olevatest ettevõtetest investeerivad enim töötleva tööstuse ettevõtted, samas on selle valdkonna ettevõtteid kõige rohkem ka kodumaiste investeerijate hulgas. Kui töötlevas tööstuses on välismaise kontrolli all olevate ettevõtete investeringute osatähtsus 40% kõikidest investeringutest, siis välismaa mõju on suurim info ja side ettevõtetes, kus vastav osatähtsus on üle 80% (joonis 13). Üle poole investeringutest materiaalsesse põhivarasse teevad välismaise kontrolli all olevad ettevõtted ka halduse ning majutuse ja toitlustuse tegevusaladel. Ehitussektorisse investeerivad seevastu enamasti Eesti kapitali kontrolli all olevad ettevõtted.

Joonis 13. Eesti ja välismaise kontrolli all olevate ettevõtete^a osatähtsus materiaalsesse põhivarasse tehtud investeringutes tegevusala järgi, 2010

Figure 13. *Share of domestically and foreign-controlled enterprises^a in total investments in tangible assets in Estonia by economic activity, 2010*

^a 20 ja enam hõivatut

^a 20 or more persons employed

Kokkuvõtteks

Majanduskriis mõjutas Eesti investeerimiskliimat üsna rängalt. Võrreldes kriisieelsete aastatega on investeringud materiaalsesse põhivarasse tunduvalt vähenenud. 2011. aastal investeringud küll oluliselt suurenesid, kuid siiani pole saavutatud isegi 2006. aasta taset. Samas on kriisieelsetel aastatel üsna ühesugusena püsinud investeringute struktuur hakanud alates 2009. aastast muutuma: rohkem investeeritakse masinatesse ja seadmetesse. See näitab tehnoloogilistesse uuendustesse investeerimise kasvu ning kriisiajal kasutamata jäänud tootmisvõimsuste taastamist. Väikeste ettevõtete suutlikkus investeerida masinatesse ja seadmetesse on tunduvalt väiksem kui suurtel ettevõtetel. Suhteliselt suure osa investeerivad Eesti majandusse väliskontrolli all olevad ettevõtted, mis omakorda elavdab uuenduslikkust ning suurendab ekspordipotentsiaali.

Võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eesti investeeringute mahajäämus suur ning tõhusus väike. Ühe euro lisandväärtuse tootmisse investeeritakse Eestis rohkem kui enamikus teistes Euroopa Liidu riikides. Majanduskriisi ajal on Eestis oluliselt langenud ka materiaalse põhivara kasutamise tase, mis viitab vabade tootmisvõimsuste olemasolule. Kapitalimahukates tootmisharudes on põhivarade kasutamise tase siiski parem kui ettevõtluses tervikuna. Kõrgtehnoloogilise tööstuse investeeringute mahajäämus nõuab aga uusi investeeringuid ettevõtluse konkurentsivõime tõstmiseks Euroopas ja mujal maailmas.

Järgmistel perioodidel mõjutab ettevõtete investeeringuid eelkõige üldine majanduskliima ning ettevõtete hinnang finants- ja võlakriisi kestusele. Praegune olukord toetab investeeringuid soodsa intressitaseme kaudu. Jõulisemat investeeringute kasvu saab oodata aga alles siis, kui ebakindlus väliskeskkonnas taandub ning ekspordi kasv hakkab oluliselt kiirenema.